

วิกฤตคือโอกาส

สู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา

ประเวศ วะสี

(๑ มีนาคม ๒๕๔๕)

ขณะนี้สังคมไทยโดยรวมกำลังตื่นตัวพร้อมอย่างไม่เคยมี แต่ขณะเดียวกันหลายคนมีความรู้สึกที่บั่นทอน หมดหวัง เศร้าหมอง ว่าการเมืองมาถึงทางตัน หน่ว้นวิตกว่าจะเกิดความรุนแรงนองเลือดหรือจลาจล

๑. วิกฤตคือโอกาส

เพื่อนคนไทยครับ การหาเป็นเช่นนั้นไม่ ท่านทั้งหลายควรมองในแง่ดีและปิติยินดี เพราะวิกฤตคือโอกาส

โอกาสที่สังคมไทยจะยกระดับไปสู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา สังคมไทยโตเต็มภพภูมิเต็มแล้วพัฒนาต่อไปไม่ได้แล้วในภพภูมิเดิม ถ้ายังติดอยู่ในภพภูมิเดิมมันจะตาย ต้องทะลุไปสู่ภพภูมิใหม่จึงจะเติบโตต่อไปได้

๒. ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา

ลูกไก่ที่อยู่ในไข่ เมื่อเติบโตขึ้นจนคับไข่ ถ้าไม่สามารถจิกเปลือกไข่ออกไปสู่ภพภูมิใหม่นอกเปลือกไข่ มันจะวิกฤตอย่างยิ่งและตาย เด็กที่อยู่ในครรภ์มารดาก็เช่นเดียวกัน เมื่อโตเต็มภพภูมิแห่งชีวิตในครรภ์แม่จะเจ็บท้องอย่างยิ่งวิกฤตอย่างยิ่ง เด็กต้องออกไปสู่ภพภูมิใหม่นอกครรภ์จึงเติบโตเป็นผู้ใหญ่ได้ แต่ถ้าออกไม่ได้จะตายทั้งแม่และลูก ในวิกฤตการณ์แห่งการเกิดของทารก แม่จะเจ็บปวดปรี่มว่าจะขาดใจ แต่เมื่อทารกคลอดออกมา คนทั้งหลายพากันปิติยินดี นี่แม่ฉันใด

วิกฤตการณ์ของไทยคราวนี้ ก็เพราะชีวิตใหม่กำลังจะเกิด คนไทยจึงควรเข้าใจ ไม่เพียงเศร้าหมอง ฟุ้งมองในแง่ดี มีสติ มีปัญญา ฟุ้งช่วยกันให้มีการเกิดดี เพื่อให้สังคมไทยเติบโตในภพภูมิใหม่ได้อย่างแข็งแรง

๓. น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย

เราได้ยินเรื่องกบอยู่ในหม้อน้ำ ถ้าน้ำค่อยๆ ร้อนขึ้นทีละน้อยๆ กบมันไม่กระโดดหนี เมื่อน้ำร้อนถึงขนาดมันจะตาย แต่ถ้าน้ำร้อนขึ้นโดยกะทันหัน กบมันจะกระโดดหนีและรอดชีวิตได้ นี่แม่ฉันใด สังคมไทยก็เช่นเดียวกัน มีปัญหาหมักหมมเพิ่มพูนขึ้นเรื่อยๆ อย่างน่ากลัว แต่คนไทยก็ไม่รู้สึกตัว ทั้งปัญหาในโครงสร้างและวิถีคิดของตัวเอง และอันตรายที่รุกรานเข้ามาจากภายนอกในรูปของอารยธรรมตะวันตกอันขาดคุณธรรมและจริยธรรม น่าขอขอบคุณคุณทักษิณที่มาเร่งไฟหม้อน้ำให้ร้อนขึ้นอย่างกะทันหัน ระบุไปทั้งประเทศ ทำให้กบกระโดดกันใหญ่ เพราะกบกระโดดกันใหญ่นี้แหละจึงรอดตาย

๔. ประเทศไม่วิกฤตปฏิรูปไม่ได้

ประเทศต่าง ๆ เมื่อดำเนินไป ๆ จะสะสมสิ่งที่ไม่ถูกต้องไว้ในวิธีคิดและโครงสร้าง ทำให้แก้ปัญหาต่าง ๆ ไม่ได้ แต่ก็ปฏิรูปไม่ได้ถ้าไม่วิกฤต ญี่ปุ่นและเยอรมันวิกฤตอย่างยิ่งเมื่อแพ้สงครามโลกครั้งที่สอง แต่เขาอาศัยวิกฤตจากการแพ้สงคราม เป็นโอกาสสลัดสิ่งที่ไม่ดีออกไป ซึ่งตามปกติสลัดออกไปไม่ได้ทำให้สามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว

ประเทศไทย สะสมสิ่งไม่ดีอยู่ในตัวเป็นอย่างมาก เช่น การเมืองแบบศรีธนญชัย ระบบราชการที่ขาดประสิทธิภาพ ระบบการศึกษาที่ผิด ๆ การขาดความยุติธรรมและความเป็นธรรมทางสังคม ความเฉยเมยทางสังคมและทางวิชาการ สิ่งเหล่านี้สลัดออกไปได้ยากถ้าไม่วิกฤต

การที่ทุนขนาดใหญ่เข้ามายึดอำนาจทางการเมือง เข้าแทรกแซงองค์กรอิสระและสื่อ แจกเงินปิดปากคนจนและใครก็ตามที่จะปิดปากได้ แล้วพัฒนาพลังงานคอร์รัปชันพลังงาน อย่างมโหฬารพร้อมกันไป คนรู้เห็นกันมากแต่ไม่รู้จะอย่างไร จนกระทั่งมีการแก้กฎหมาย และขายหุ้นบริษัทของตัวเองให้ต่างชาติ พร้อมกับเลี้ยงภาษีพร้อมกัน สังคมไทยมาถึงจุด “ทนไม่ไหวแล้วโว้ย” จนเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองขึ้น และเกิดการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชน วิกฤตเป็นวิกฤตศีลธรรมจริยธรรมของผู้นำ อย่าถูกทำให้เข้าใจผิด เป็นอย่างอื่น

๕. ไม่มีครั้งใดที่สังคมไทยตื่นตัวเรียนรู้ถึงขนาดนี้

ปรกติสังคมไทยค่อนข้างเฉยเมยต่อการเรียนรู้ แต่ขณะนี้ไปที่ไหนก็มีแต่คนพูดเรื่องศีลธรรมจริยธรรมเต็มไปหมด เมื่อก่อนพระก็สอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรม แต่สังคมไทยก็ไม่ค่อยตื่นตัวเท่าใด แต่คราวนี้มีปัญหาเรื่องผู้ปกครองทำผิดศีลธรรม ซึ่งบางคนก็ว่าขาดทศพิธราชธรรมหรือธรรมของผู้ปกครองทุกข้อ จึงมีความตื่นตัวเรื่องศีลธรรมคุณธรรมจริยธรรมกันมาก

นอกจากนั้นมีการเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตย เรื่องรัฐธรรมนูญ เรื่องคอร์รัปชัน ที่สำคัญคนไทยได้เรียนรู้ว่าอำนาจแก้ปัญหาไม่ได้ ทุกฝ่ายเห็นกันจะ ๆ ว่ารัฐบาลทักษิณมีอำนาจมากที่สุด แต่ก็แก้ปัญหาไม่ได้ ประสบความติดขัดไปหมด เรื่องนี้ผมเคยเตือนคุณทักษิณตั้งแต่เป็นรัฐบาลใหม่ ๆ ว่าระวังอย่าไปตก “โครงสร้างมรณะ” คือใช้อำนาจในการแก้ปัญหา นอกจากแก้ไม่ได้แล้ว อำนาจอื่นมันจะรุมสะกั้มกลับมา จนตกอยู่ในโครงสร้างมรณะ

ในสังคมสมัยใหม่ที่ซับซ้อนมีปัญหายาก ๆ เชิงโครงสร้างที่แก้ไม่ได้ด้วยอำนาจ แต่ต้องเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง แต่รัฐบาลกลับทำตรงกันข้ามคือปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญา อะไรที่ปิดกันก็จะเดือด

ทุกฝ่ายกำลังเรียนรู้ว่า การที่ทุนขนาดใหญ่เข้ามายึดอำนาจทางการเมืองก็ไม่สามารถปกครองได้ เช่นเดียวกับที่กองทัพและสังคมได้เรียนรู้มาก่อนว่า การที่กองทัพจะยึดอำนาจนั้นไม่ยาก แต่หลังจากนั้นยากสุดกำลัง จนกองทัพก็ไม่ต้องการยึดอำนาจเพื่อปกครองอีกต่อไป

การเรียนรู้ครั้งใหญ่ของสังคมขณะนี้ จะปลุกจิตสำนึกและปลุกจิตวิญญาณของประเทศขึ้น ซึ่งเป็นคุณต่ออนาคตยิ่งนัก

๖. การเมืองไม่ได้มีแต่การเมืองของนักการเมือง แต่มีการเมืองของพลเมืองด้วย

การเมืองไม่ได้มีแต่การเมืองของนักการเมืองเท่านั้น ประชาธิปไตยไม่ได้มีแต่การเลือกตั้งเท่านั้น ขณะนี้การเลือกตั้งทุกชนิดมีการใช้เงินกันอย่างมหาศาล ถ้าประชาธิปไตยมีแต่การเลือกตั้งและการซื้อเสียงเท่านั้น ประเทศไทยจะต้องหายนะแน่นอน ประชาธิปไตยที่แท้จริงอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมคือการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน มีการกระจายอำนาจไปสู่ชุมชน ท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันหลากหลาย และมีการเมืองของพลเมืองหรือการเมืองภาคประชาชน รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.๒๕๕๐ ได้บัญญัติการเมืองภาคประชาชนไว้เป็นอันมาก ขอให้ไปศึกษากันดู จะรู้ว่าการเมืองภาคประชาชนเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ

การเมืองของนักการเมือง ไม่ว่าจะดีอย่างไร ก็มีข้อจำกัดไม่สามารถบรรลุศีลธรรมได้

การเมืองภาคประชาชนจะต้องเป็นเจ้าของศีลธรรม เพราะศีลธรรมอยู่เหนือการเมือง ขับเคลื่อนควบคุม และกำกับให้การเมืองของนักการเมืองมีศีลธรรม บ้านเมืองจึงจะไปรอด

๗. การชุมนุมใหญ่ได้อย่างสันติเป็นความก้าวหน้าของประเทศไทย

การชุมนุมด้วยสันติวิธีเป็นรูปธรรมอย่างหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย การชุมนุมใหญ่เมื่อ ๔, ๑๑ และ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ โดยไม่มีความรุนแรง นับเป็นความก้าวหน้าก้าวใหญ่ของประชาธิปไตย ที่สมควรยกย่องชมเชยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งฝ่ายผู้ชุมนุม ฝ่ายรักษาความสงบ และรัฐบาล มีผู้เสาะว่าตำรวจที่มาดูแลนั้นน่ารักมาก ทั้งตำรวจหญิงและตำรวจชาย ยิ้มแย้มแจ่มใสและมีน้ำใจแก่ผู้มาชุมนุม รัฐบาลก็ไม่กล้าใช้ความรุนแรง เพราะถ้าใช้ความรุนแรงเมื่อได้รัฐบาลพังทันที

ฉะนั้น ขณะนี้จึงเป็นหน้าต่างแห่งโอกาสที่การเมืองภาคประชาชนจะสามารถเคลื่อนไหวได้โดยไม่มีเรื่องรุนแรง ถ้าการเมืองภาคประชาชนเคลื่อนไหวด้วยความถูกต้อง จะเป็นพลังอำนาจทางสังคม (สังคมานุกภาพ) ที่เข้ามาสร้างความสมดุลกับอำนาจรัฐและอำนาจเงิน เพื่อสร้างความถูกต้องเป็นธรรมขึ้นในบ้านเมือง

ขอฝากธรรมะ ๕ ประการสำหรับการเมืองภาคประชาชนคือ **สัจจะ สันติ อหิงสา ปัญญา มัชฌิมาปฏิปทา**

๘. สิ่งใหม่ที่ดี จะผุดบังเกิดขึ้นอย่างมหัศจรรย์

สังคมปัจจุบันเป็นระบบที่ซับซ้อน(Complex System) คนไทยยังเข้าใจปรากฏการณ์ในระบบที่ซับซ้อนน้อย ทฤษฎีแห่งความซับซ้อนเป็นทฤษฎีวิทยาศาสตร์ที่ก้าวหน้าที่สุด ในระบบที่ซับซ้อนจะเกิดสภาวะโกลาหล (chaos = เค-ออส) ขึ้นได้จากสิ่งเล็ก ๆ เขาเรียกว่าปรากฏการณ์ผีเสื้อกระพือปีก เปรียบประดุจว่า การกระพือปีกของผีเสื้อตัวหนึ่งอาจทำให้เกิดลมสลาตันขึ้นที่อื่นที่ห่างไกลได้

ที่ริมขอบของสภาพโกลาหล (at the edge of chaos) จะเกิดระเบียบใหม่ (new order) ขึ้นได้

ชีวิตเกิดจากสิ่งไม่มีชีวิตได้เพราะเหตุนี้

ท่ามกลางความไร้ระเบียบจะเกิดควมมีระเบียบขึ้นได้

ท่ามกลางความวิฤตสิ่งดี ๆ จะผุดบังเกิดขึ้นได้อย่างมหัศจรรย์ และอย่างคาดคะเนหรือพยากรณ์ล่วงหน้าไม่ได้

นี่แหละจึงกล่าวกันว่าวิฤตคือโอกาส(ที่สิ่งดี ๆ จะเกิดขึ้น)

ฉะนั้น ถ้าเราเข้าใจปรากฏการณ์ตามทฤษฎีแห่งความซับซ้อน วิฤตครั้งนี้เป็นโอกาสที่ประเทศไทยจะพัฒนาการเมืองอย่างก้าวกระโดด ให้พันธภาพภูมิการเมืองแบบศรีธนญชัย ถ้าเรารักษาจิตใจของเราไว้ให้ดี มองในแง่ดี รักษาสันติวิธีไว้ ในขณะที่เคลื่อนไหวการเมืองภาคประชาชนอย่างเข้ม นักวิชาการต้องเข้ามาใช้ความรู้ ข้อมูลหลักฐาน คีร์ระบบที่ซับซ้อนและดำต่าต่าง ๆ ออกมาให้สว่าง ที่สังคมจะเข้าใจความจริงและทำอะไรได้

ในสังคมสมัยใหม่ มีระบบที่ซับซ้อนและดำอยู่เป็นอันมาก ระบบเหล่านี้ทำร้ายประชาชนและสังคมอย่างที่ไม่รู้ว่าจะจัดการอย่างไร เพราะมันซับซ้อนและดำเกินความเข้าใจ

การเคลื่อนไหวสังคมโดยปราศจากความเข้าใจความซับซ้อนเหล่านี้ก็ไม่มีพลังจ่างระบบที่ปิดดำให้เปิดออกได้

ฉะนั้นในการเมืองภาคประชาชนจะต้องไม่ลืมเป็นอันขาด ว่าจะต้องให้นักวิชาการเข้ามาทำงานหนักในการใช้ความรู้ข้อมูลหลักฐานคลี่ความซับซ้อนและดำออกมาให้สว่าง ให้การเมืองภาคประชาชนรู้ความจริง จับต้องได้ และจัดการแก้ไขได้ เพื่อให้ประชาชนและสังคมพ้นภัยจากการทำร้ายโดยระบบที่ซับซ้อนและดำเหล่านี้

การเลือกตั้ง การคว่ำบาตรการเลือกตั้ง การชุมนุมประท้วง ก็ทำกันไปอย่าไปตกอกตกใจ เมื่อการเมืองภาคประชาชนดำเนินไปอย่างเข้มข้นและถูกต้อง ประเดี๋ยว “ธรรมะจัดสรร” เอง ให้มีทางออกอย่างมหัศจรรย์ โดยบอกล่วงหน้าไม่ได้ว่าคืออย่างไร

ต้องช่วยกันทำวิฤตให้เป็นโอกาส ที่สังคมไทยจะสลัดตัวออกจากภพภูมิเก่าอันคับแคบ และเน่าเหม็น ไปสู่ภพภูมิใหม่ของการพัฒนาที่เปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ศีลธรรมนำการเมือง และศีลธรรมเป็นพลังขับเคลื่อนสัมมาพัฒนา จึงจะเกิดศานติสุขถาวรในสังคมไทย
